

הנחות יסוד

1	הנחות יסוד
1	אופי השפה
1	התפתחות לשונית של ילדים
2	החינוך הלשוני בבית הספר
2	מטרות החינוך הלשוני

אופי השפה

- המושג "שפה" הוא רחב יריעה והוא מתייחס לערוצים שונים (שפה דבורה, שפה כתובה ושפת סימנים), לסגנונות שיח שונים בדרגות שונות של פורמליות ולסוגות (ז'אנרים) שונות. הלשון היא תופעה מורכבת, בעלת היבטים חברתיים, רגשיים, תרבותיים, קוגניטיביים ותקשורתיים. הידע הלשוני כולל ידע דקדוקי ומילוני וכן ידע על דרכי השימוש בלשון בהקשר חברתי-תרבותי. ידע זה מאפשר שימוש הולם וקביל בלשון, אף שהדוברים עצמם לא תמיד מודעים לכללים שביסודו.
- המשמעויות של הרכיבים הלשוניים בכל הרמות (החל בהגה, באות ובמילה ועד רמת המשפט והטקסט) מוקנות פעמים רבות מן ההקשרים הטקסטואליים. רכיב לשוני נטול הקשר מתפרש לא פעם בכמה וכמה אופנים.
- הכשירות הלשונית כוללת כשירות אינטרטקסטואלית המאפשרת קשירת קשרים עם טקסטים של התרבות וביניהם.
- הדיבור, הקריאה והכתיבה מתייחדים בתפקודים עצמאיים ועם זאת מפרים זה את זה.

התפתחות לשונית של ילדים

- רכישת שפת אם מתבססת על כשירות מולדת ומתממשת ביחסי גומלין עם הסביבה.
- הילדים מגיעים לבית הספר כשהם מצויידים בידע לשוני רב ומגוון, בעיקר בשפה הדבורה, אבל גם בשפה הכתובה. ידע זה מתבטא בהבנה ובהפקה של צירופים ושל משמעויות מוסכמות וכן בהפקה של צירופים ומשמעויות הייחודיים.
- רכישת הלשון נעשית הן בסיטואציות של הוראה ולמידה מכוונות ומפורשות והן בהזדמנויות לא מכוונות, הן בבית הספר והן מחוצה לו.
- תהליכי רכישת השפה הדבורה והכתובה ושכלולן מתמשכים מן הגיל הרך, דרך גן הילדים ועד בית הספר היסודי ומעבר לזאת, מפני שהשפה והנורמות שלה משתנות דרך קבע ובדומה לכך ההקשרים שהשפה מופעלת בהם.
- הלשון הכתובה אינה נרכשת מאלוה, באופן נסיבתי, אלא מצריכה לימוד מפורש ומכוון בבית הספר.

- התשתית הלשונית, ובעיקר הידע על הלשון שנרכשו בשפת האם - גם אם אינה עברית - משמשים גם לרכישת ידע לשוני בשפה נוספת.
- קיימת שונות רבה ברמת הכשירות הלשונית של ילדים בני אותו גיל. שונות זו מתבטאת בקצב הרכישה, באוצר המילים, בסגנונות השיח, במספר הלשונות הנרכשות, בהתפתחות הקוגניטיבית ועוד.

החינוך הלשוני בבית הספר

- הלשון העברית, ספרותה ותרבותה, עומדות במוקד החינוך הלשוני בבתי הספר היהודיים בישראל, ועם זאת נודעת חשיבות רבה לשימור שפות האם השונות של התלמידים ולטיפוחן.
- החינוך הלשוני בבית הספר עוסק בשפה הן כמטרה והן כאמצעי. הוא עוסק בפיתוח הכשירות הלשונית של התלמידים בשפה הכתובה ובשפה הדבורה ובידע על כשירויות אלה.
- הכשירויות הלשוניות משרתות את התחומים השונים וגם מתפתחות ומשתכללות במסגרתם. העיסוק בשפה הוא חלק בלתי נפרד מכל תחומי הדעת והנושאים הנלמדים בבית הספר.
- לחינוך הלשוני פונקציות רגשיות, חברתיות, מוסריות, אסתטיות, תרבותיות וקוגניטיביות המשפיעות כולן על תחומי החיים בבית הספר. על כן חשוב שכל המורים בבית הספר יהיו מעורבים בקידומו של החינוך הלשוני.
- בחברה הדתית, ללשון גם פונקציה דתית, והיא תבוא לידי ביטוי בטקסטים שייבחרו להוראה.

מטרות החינוך הלשוני

מטרת העל של החינוך הלשוני בבית הספר היסודי היא לטפח אדם אורייני.

החינוך הלשוני בבית הספר היסודי מכוון לכך שכל תלמיד ותלמידה יוכלו להשתמש בשפה לצורכיהם, על פי בחירתם, בהתאם לתחומי העניין שלהם ולפי הנסיבות, כדלהלן:

- ישלטו בעברית התקנית וידעו להשתמש בה בכתב ובעל פה בנסיבות הולמות.
- יוכלו להשתמש בשפה הדבורה והכתובה למילוי צרכים תקשורתיים: לשוחח, להבין ולהעביר מידע בלשון העברית גם אם אינם דוברים ילידיים של השפה.
- יוכלו להבין טקסטים דבורים וכתובים במגוון סוגות, ואף להפיק טקסטים שהולמים את הנושא, את ערוץ התקשורת, את הנמענים, את מטרות התקשורת ואת מוסכמות הסוגה.
- ישכללו את התפקוד בשפה על פי המוסכם והרצוי בקהילות השיח שהם פועלים ועתידיים לפעול בהן.
- יהיו קוראים חובבי-ספר הנהנים מטקסטים ספרותיים - מקוריים ומתורגמים.
- יהיו בעלי יכולת קריאה מושכלת של טקסטים ספרותיים; יוכלו להזדהות עם דורות של יצירה עברית ולקיים דו-שיח עם מקורות היהדות.
- בחינוך הממלכתי-דתי: יפיקו משמעות מהקריאה בתורה ומהתפילה לקיום אורח חיים על פי ההלכה.
- יעזרו בשפה לצורך ביטוי העולם הפנימי ולפיתוח מודעות עצמית.
- יעזרו בשפה כדי לגבש השקפת עולם וכדי להכריע הכרעות אוטונומיות בדרך מודעת וביקורתית.

- יפתחו מודעות לשוניית וירחיבו את הידע הלשוני: יוכלו להתבונן בשפה, להבין את יסודות המרכיבים אותה ולחשוב באמצעותה.
- ייהנו מן ההתנסות בשפה ומהבנת העקרונות שבבסיסה.